Socialutskottets betänkande

1980/81:12

om fosterföräldrars situation

Motion

I motion 1979/80:1202 av Kerstin Göthberg (c) och Kerstin Andersson i Hjärtum (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om en översyn av fosterföräldrars situation.

Pågående utredningsarbete

Utredningen (S 1978:05) om familjevård för missbrukare har bland sina arbetsuppgifter att undersöka förutsättningarna att lösa problemen med ansvars- och försäkringsfrågor m. m. för familjehem där vuxna vårdas (Dir. 1978:62). Arbetet beräknas slutföras under början av år 1981.

Utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt har i sitt betänkande (SOU 1979:63) Barnens rätt 2. Om föräldraansvar m. m. i viss utsträckning behandlat fosterbarns och därmed också fosterföräldrars situation. Utredningen har bl. a. föreslagit att överflyttning av vårdnad från biologiska föräldrar till fosterföräldrar skall kunna ske om barnet vistats en längre tid i fosterhem och rotat sig där.

Remissyttranden

Över motionen har socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Fosterhemmens riksförbund yttrat sig.

Socialstyrelsen anför följande.

Socialstyrelsen har genomfört en kartläggning av situationen inom familjehemsvården för barn och ungdom. Den har redovisats i en rapport kallad Barn och ungdom i familjehem (Socialstyrelsen redovisar 1978:10).

Av rapporten framgår att man i många kommuner ansåg att familjehemsvården försummats. Man pekar bland annat på att man från socialvårdens sida inte tyckte sig ge det stöd och den handledning familjehemmen behöver.

Enligt socialstyrelsens uppfattning är fosterföräldrarnas situation väl känd. Den översyn motionärerna begär ser styrelsen som mindre angelägen än att åtgärder vidtas för att avhjälpa de redan kända bristerna. För egen del har socialstyrelsen utarbetat ett studiematerial för fosterföräldrar. Publikationen som har titeln Andras barn – våra barn är avsedd att användas som ett led i tillsynen över fosterhemmen. Att samla fosterföräldrar i grupp är ett sätt att ge stöd och handledning. Gruppverksamhet av detta slag kan också ses som en form av studier och utbildning.

Publikationen distribueras i början av maj till alla kommuner och

landsting. Dessutom anordnar socialstyrelsen i slutet av maj en informationsdag omkring studiematerialet för barnavårdskonsulenter, barnavårdsombud m fl landstingsanställda samt representanter från några kommuner. Deltagarna kan sedan fungera som resurspersoner för kommuner som avser att anordna studieverksamhet.

– – – –

Socialstyrelsen har ingenting emot att fosterföräldrarnas rätt till sociala förmåner överses i den mån sådana frågor inte redan är bevakade i sittande utredningar. Däremot anser socialstyrelsen en översyn av fosterföräldrars totala situation inte befogad och avstyrker därför en sådan.

Svenska kommunförbundet pekar på att förbundet senast år 1979 utfärdat en rekommendation om ersättningsnormer inom fosterbarnsvården vilken föregåtts av en översyn som bl. a. resulterat i en indelning i sex åldersgrupper och höjda beloppsgränser (se förbundets cirkulär 79.29). I översynsarbetet deltog bl. a. representanter för fosterföräldrarnas egna organisationer. Vid diskussioner framkom att flertalet fosterföräldrar är relativt nöjda med ersättningarna. Därvid uppgavs att ersättningarnas storlek vanligen inte avgör om man vill ställa upp som fosterföräldrar utan i stället det stöd och den handledning man kan påräkna från kommunens sida. De önskemål om höjda ersättningar fosterföräldrarnas organisationer uttalat har i första hand gällt omkostnadsersättningar. Dessa är emellertid enligt riksskatteverkets mening redan i dag väl tilltagna om man jämför med konsumtionen för andra grupper i samhället och kan därför enligt myndigheten av skattetekniska skäl inte utan vidare höjas.

Förbundet anför vidare bl. a. följande.

Ersättningsfrågan kompliceras av att fosterföräldragruppen är mycket heterogent sammansatt. Man får hand om så olika barn och får därför arbeta under vitt skilda villkor. Målet för placeringarna skiftar från fall till fall – ibland gäller det att som fosterförälder ersätta de biologiska föräldrarna för all framtid; andra gånger gäller det att fungera som ett kompletterande stöd i en behandlingssituation som omfattar hela den biologiska familjen. Mot denna bakgrund synes det i en framtid vara motiverat att ytterligare differentiera arvodesersättningarna till fosterhemmen. I cirkulär 79.29 tas också första steget mot att skilja ut gruppen kontrakterade fosterhem – dvs fosterhem, där en av makarna på heltid ägnar sig åt fosterbarnsvården – från gruppen "traditionella" fosterhem som själva både föredrar och anser sig ha möjligheter att fungera som fosterföräldrar parallellt med förvärvsarbete på heltid eller deltid. Från förbundets sida kan det bli aktuellt att under år 1981 följa upp tillämpningen av ersättningsnormerna i cirkulär 79.29 samt överväga behovet av förändringar.

I motionen pekas också på det förhållandet, att fosterföräldrar sällan kan utnyttja rätten till föräldrapenning eftersom barnets rättslige vårdnadshavare oftast redan tidigare tagit rätten i anspråk. Även om detta förhållande försvårar för förvärvsarbetande personer att fungera som fosterföräldrar framstår problemet ändå som marginellt i sammanhanget. Eftersom föräldraförsäkringen endast omfattar barn under åtta år måste stora grupper av fosterföräldrar redan nu – med eller utan ekonomiskt stöd från kommunens sida – hitta lösningar på problem som kommer upp i samband med sjukdom eller annan omständighet kring barnet.

Kommunförbundet har inom området stöd och behandling särskilt prioriterat fosterbarnsvården under år 1979. Rapporten "Fosterbarnsvård i utveckling. Idéer och erfarenheter" har utarbetats, och bygger delvis på anföranden och diskussioner vid de sammanlagt sex tvådagarskonferenser om forsknings- och utvecklingsarbete i anslutning till familjehemsvård för barn och ungdom, som under samma år anordnats. En genomgång av fosterföräldrarnas rätt till sociala förmåner har därutöver skett i samarbete med riksförsäkringsverket (se cirkulär 80.39).

Nästa steg gäller utbildning av socialarbetare som är verksamma inom fosterbarnsvården. Utbildningen, som syftar till att förbättra socialarbetarnas möjligheter att stödja, handleda och/eller utbilda fosterföräldrar både individuellt och i grupp, genomförs i två steg på regional nivå med början hösten 1980.

Avslutningsvis anför Svenska kommunförbundet att de i yttrandet redovisade arbetsinsatserna har lett till att fosterföräldrarnas situation och arbetsvillkor är relativt väl kända för såväl förbundet som socialstyrelsen. Kommunförbundet anser det därför inte vara angeläget att i detta läge ytterligare kartlägga fosterföräldrarnas situation. I stället gäller det att planera och genomföra konkreta insatser i samarbete med fosterföräldrarnas organisationer för att förbättra deras situation.

Fosterhemmens riksförbund (tidigare Fosterföräldrarnas Riksförbund) tillstyrker motionen men anser att den föreslagna översynen bör anstå till dess utredningen om familjevård för missbrukare är klar. Översynen bör enligt riksförbundet avse de frågor som nämnda utredning inte funnit lösningen på.

Utskottet

I motionen förordas en översyn av situationen för fosterföräldrar. Motionärerna uppehåller sig särskilt vid frågan om de ekonomiska villkoren vid placering av fosterbarn. De anför att mycket stora arbetsinsatser krävs eftersom många barn har svåra störningar. I många fall har fosterföräldrarna ett dygnetruntarbete. Enligt motionärernas mening täcker den ekonomiska ersättningen knappast de verkliga kostnaderna. Motionärerna anför vidare att rätten till föräldrapenning ofta utnyttjats av de biologiska föräldrarna innan barnet placerats i fosterhem, vilket innebär att det är praktiskt taget omöjligt för makar som båda förvärvsarbetar att ta emot fosterbarn.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det arbete som utförs av fosterföräldrar är en betydelsefull del av samhällets insatser för vård av barn och ungdom. Det är därför viktigt att goda fosterhem finns att tillgå. Som motionärerna framhåller måste barnets behov av och rätt till en god uppväxtmiljö vara vägledande för samhällets stöd till fosterföräldrar.

På utskottets begäran har socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Fosterhemmens riksförbund yttrat sig över motionen. Remissinstansernas inställning till motionsyrkandet kan sammanfattningsvis beskrivas på det

sättet att det i vart fall f. n. inte finns skäl att göra en sådan översyn som motionärerna hemställt om.

Remissyttrandena från socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet visar enligt utskottets mening att det inte främst är ersättningarnas storlek eller de sociala förmånernas omfattning som kan utgöra problem då det gäller fosterbarnsvården. Det torde snarare vara så att, i den mån det finns brister i samhällets ansvarstagande gentemot fosterhemmen, bristerna består i att hemmen inte ges det stöd och den handledning som behövs. De nämnda remissyttrandena ger emellertid belägg för att såväl socialstyrelsen som huvudmännen är väl medvetna om att insatser bör göras i angivna hänseenden. Utvecklingen av vården i enskilt hem pågår på olika håll. I detta sammanhang må nämnas följande. Olika studieförbund har anordnat kurser för fosterföräldrar, i vissa fall i samarbete med kommuner. Inom socialstyrelsen har genomförts det s. k. BUF-projektet (mål och metoder i vården av barn och ungdom i familjehem). Projektet har inneburit en kartläggning av den aktuella situationen inom familjehemsvården för barn och ungdom. Socialstyrelsen har också utarbetat ett studiematerial för fosterföräldrar och har ordnat information som riktat sig till barnavårdspersonal som kan fungera som "resurspersoner" för kommuner som avser att ordna studieverksamhet för fosterföräldrar. Som närmare redovisas i Svenska kommunförbundets yttrande ordnar även förbundet utbildning för socialarbetare som är verksamma inom fosterbarnsvården. Utbildningen syftar till att förbättra socialarbetarnas möjligheter att stödja, handleda och utbilda fosterföräldrar. Här bör också framhållas att socialtjänstreformen bör vara ägnad att förbättra fosterbarnsvården. Den socialnämnd som anordnat vård utom det egna hemmet skall enligt socialtjänstpropositionen (1979/80:1 del A s. 308) ha ett kontinuerligt vårdansvar, oavsett om den enskilde vårdas i enskilt hem eller i institution och oavsett om hemmet är beläget i den egna kommunen eller i annan kommun. I propositionen uttalas att detta ställer krav på en fast organisation för tillsyn och service.

Det sagda hindrar naturligtvis inte att även de ekonomiska och sociala förmånerna för fosterföräldrar måste ägnas uppmärksamhet. I detta hänseende hänvisar utskottet till den betydelse det har att Svenska kommunförbundet utfärdar rekommendationer om ersättningsnormer. Förbundet har i sitt yttrande framhållit bl. a. att det i en framtid synes vara motiverat att ytterligare differentiera arvodesersättningarna till fosterhemmen. Vad särskilt angår de sociala förmånerna vill utskottet erinra om att Svenska kommunförbundet i samråd med riksförsäkringsverket gjort en genomgång av fosterföräldrarnas rätt till sociala förmåner. I anslutning härtill finns skäl att erinra om att utredningen om familjevård av missbrukare kan antas komma att lägga fram förslag till lösningar av vissa frågor om sociala förmåner för familjehem för vuxna som kan få betydelse även för motsvarande frågor för fosterföräldrar.

Under hänvisning till det ovan anförda och till vad som i övrigt anförs i

remissyttrandena anser utskottet det inte påkallat att riksdagen nu begär en sådan utredning som motionärerna förordat. Motionen avstyrks därför.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1979/80:1202.

Stockholm den 4 december 1980

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Karl Leuchovius (m), Rune Gustavsson (c), Evert Svensson (s), Blenda Littmarck (m), Sven-Gösta Signell (s)*, Kersti Swartz (fp), Stig Alftin (s), Karin Israelsson (c), Lena Öhrsvik (s), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Siri Häggmark (m)* och Sigvard Persson (c).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.